

Sfânta Liturghie, cerul pe pământ

6 Cateheze despre Sfânta Liturghie

- 1.Repere istorice despre Sfânta Liturghie
2. Proscomidia
3. Liturghia Sf. Ioan și a Sf. Vasile - Liturghia catehumenilor
4. Liturghia Sf. Ioan și a Sf. Vasile - Liturghia credincioșilor
5. Liturghia Darurilor mai înainte sfințite
- 6.Despre Sfânta Împărtășanie.

Cateheze scrise la îndemnul și cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Arhiepiscop și
Mitropolit Andrei de către Pr.lect.univ.dr.Liviu Vidican-Manci

Postul Pătimirilor Domnului

Cluj-Napoca

2017

Bibliografie orientativă

1. Sfînta Scriptură, Ediția Sinodală
2. Sfântul Nicolae Cabasila, Viața în Hristos, trad.pr.Ene Braniște, Ed.IBMBOR, București 1997;
3. Sfântul Nicolae Cabasila, Tâlcuirea dumnezeieștii Liturghii, trad.pr.prof.Ene Braniște, Ed.IBMBOR, București, 1997;
4. Sf.Chiril al Ierusalimului, Cateheze, trad.pr.Dumitru Fecioru, Ed.IBMBOR, București, 2003;
5. Karl Christian Felmy, De la Cina de Taină la Dumnezeiasca Liturghie a Bisericii Ortodoxe. Un comentariu istoric, traducere pr.prof.Ioan I.Ică, ed.2, Ed.Deisis, Sibiu, 2008;
6. Canonul Ortodoxiei I. Canonul apostolic al primelor secole, trad.pr.prof.Ioan Ică Jr., Deisis, Sibiu, 2008;
7. Pr.prof.univ.dr.Ene Braniște, Liturgica Specială, Basilica, București, 2016;
8. Ieromonah Petru Pruteanu, Liturghia Ortodoxă. Istorie și actualitate, ed.a II-a, revz, Ed.Sophia, 2013;
9. Sf.Ioan de Kronstadt, Liturghia - cerul pe pământ, trad.Boris Buzilă, Deisis, Sibiu, 2002;
10. Valeriu Anania, Cartea deschisă a Împărăției. De la Betleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii, Stud.introductive de Jan Nicolae și Vasile Gordon, Cronologie de Ștefan Iloaie, Polirom, 2011;
11. Pr.Stefanos Anagnostopoulos, Explicarea Dumnezeieștii Liturghii, trad.pr.Victor Manolache, Ed.Bizantină, București, 2005;

1.Repere istorice despre Sfânta Liturghie

Dintre toate slujbele pe care credinciosul ortodox le cunoaște, respectiv despre care poate spune câteva cuvinte, Sfânta Liturghie ocupă un loc de frunte. Încă de când creștinismul a făcut primii săi pași pe terenul înțelenit de gândirea și viața păgână, de când Mântuitorul a îndemnat pe Sfinții Apostoli la frângerea pâinii și la celebrarea acestei frângerii în memoria Sa, Sfânta Liturghie a fost și este săvârșită. Este slujită de persoane consacrate și creează punctul maxim de comuniune între participanți prin Sfânta Euharistie, Taină care reprezintă nucleul și scopul celebrării.

În această scurtă prezentare ne vom apropia de istoria Sfintei Liturghii, încercând, prin intermediul câtorva întrebări directe, să ne lămurim cum s-a conturat ca slujbă bisericească. Înainte de toate sublinierea unei realități trebuie făcută, Sfânta Liturghie a avut parte de comentarii și tratate care au devenit monumente de exegeza liturgică, de aceea aceste cateheze sunt doar o schiță, o prezentare sintetică a unor realități ce au nevoie de mai mult timp decât cel pe care-l avem noi la dispoziție. Prin urmare, scopul nostru este să atingem punctele esențiale din istoria și simbolistica Sfintei Liturghii.

1. Cine a fondat Sfânta Liturghie ?
2. Care era rânduiala Sfintei Liturghii în perioada Sf. Apostoli și în Biserica Pre-constantiniană?
3. Câte Liturghii cunoaștem în tradiția Ortodoxă?
4. Cine a definitivat Sfânta Liturghie pe care o celebrăm duminică de duminică ?
5. Ce Liturghie se săvârșește în Postul Sfințelor Pătimiri și cine a compus-o ?
6. Ce este anafora liturgică?

1. Cine a fondat Sfânta Liturghie ?

Sfânta Liturghie a fost întemeiată de Însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Urmărind textul din Matei 26, 26-28 „a luat pâine și, binecuvântând, a frânt și dând ucenicilor săi a zis : Luați mâncați, acesta este trupul Meu. Și luând paharul și mulțumind le-a dat zicând : Beți dintru acesta toți, Că acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor”, vom întrezări *in nuce*, prima "rânduială" a sfintei Liturghii. Pentru a vedea și textele paralele putem

să ne îndreptăm privirea înspre, Marcu 14, 22-24 ; Luca 22, 19-20, I Corinteni 11, 22-25.

2. Care era rânduiala primei forme a Sfintei Liturghii ?

Fiind foarte atenți la textul din Sf.Matei, vom putea identifica o posibilă schemă a Sfintei Liturghii : 1.Adunarea (Sfinții Apostoli s-au adunat împreună cu Mântuitorul în foișor) ; 2. Aducerea și primirea pâinii și a vinului (pâinea și vinul au fost aduse la masă de către gazdă sau chiar de către participanți) ; 3. Rugăciunile de mulțumire și binecuvântare ; 4. Împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului. Sigur, ceea ce nu se găsește în acest text din Matei, este momentul citirii textelor scripturistice, Sfintele Evanghelii și Epistolele, dar în prezența Cuvântului, mai era nevoie de lecturi? Totuși după Înălțare, Apostolii și Ucenicii aveau nevoie de cuvânt, iar lucrul acesta este sugerat de alte texte : „Vă mai rugăm, fraților, să cinstiți pe cei ce se ostenesc între voi, care sunt mai-marii voștri în Domnul **și vă povățuiesc**” (1 Tes. 5, 12).

Părintele Ene Braniște, dar și părintele Petru Pruteanu, liturghiști recunoscuți, ne oferă următoarea schemă a Liturghiei apostolice și post-apostolice: 1.aducerea darurilor de pâine și vin; 2.rugăciunea de laudă și mulțumire; 3.amintirea de pătimirile și moartea Mântuitorului; 4.binecuvântarea darurilor; 5. rugăciuni și mijlociri pentru toți; 6. Amin-ul credincioșilor „ca semn de participare mistică a lor”; frângerea pâinii și împărtășirea din ea; 7.mulțumirea finală 8.colectele pentru nevoile Bisericii (Ieromonah Petru Pruteanu, Liturgia Ortodoxă ...p.24; Pr.prof.univ.dr.Ene Braniște, Liturgica Specială..., p.133).

În parte, această schemă liturgică este extrasă dintr-un text din secolul al II-lea, text ce aparține Sfântului Iustin Martirul și Filozoful, „Apologia I - Către Antonius Plinius” aprox.155). Făcând referire la momentul liturghisirii a relatat următoarele: „Și pentru toate câte ni s-au dat binecuvântăm pe Făcătorul a toate prin Iisus Hristos și prin Duhul Sfânt. Și în ziua numită a soarelui (duminica) **se face strângerea la un loc** a tuturor celor din orașe și din țarini și **se citesc memoriile apostolilor și scrierile profetilor** până când se poate. După care, când cel care citește încetează, **întâistătătorul face prin cuvânt povățuirea** și chemarea la imitarea acestor frumoase lucruri. După care ne ridicăm și înălțăm toți rugăciuni în comun; și, precum spuneam mai înainte, când încetăm rugăciunea, **se aduce pâine și vin cu apă**, iar întâistătătorul înalță în chip asemănător, pe cât îi stă în putință, **rugăciuni și mulțumiri**, iar poporul aclamă spunând „**Amin**”, și **se face împărtășirea fiecăruia din** (Darurile)

cele euharistizate, iar celor ce nu sunt de față li se trimite prin diaconi. **Cei cu dare de mână și care vor, dau fiecare în mod liber din ale lor cât vor;** ceea ce se adună se depune la întâi-stătător, iar el vine în ajutorul orfanilor și al văduvelor sau al celor lipsiți din alt motiv, celor ce sunt în închisori, străinilor aflați în trecere și, simplu spus, devine îngrijitor pentru toți cei ce sunt în nevoi”. (Canonul Ortodoxiei I. Canonul apostolic..., p. 369).

Revenind la schema Sfintei Liturghii, ce vom putea observa? În primul rând ziua de duminică aleasă pentru slujire, dinamica Liturghiei și accentul pus pe lecturile din Sfintele Scripturi (Vechiul și Noul Testament), respectiv cuvântul de învățătură. Prezența lecturilor trebuie interpretată ca dor după cuvântul Cuvântului, dar și ca moment de întărire a educației religioase.

Constatăm cum, odată cu trecerea timpului, se conturează din ce în ce mai clar, forma Liturghiei pe care ne-o vor oferi Sfântul Ioan Gură de Aur și Sfântul Vasile cel Mare.

Din secolul al III-lea nu avem texte care să ne descrie Sfânta Liturghie atât de amănunțit ca în Apologia Sf. Iustin Martirul și Filosoful. Cu toate acestea avem cel puțin 3 izvoare care ne vorbesc despre Liturghia veacului al III-lea și care ne indică o oarecare evoluție față de ceea ce avem prezentat în lucrarea pomenită. Cel mai probabil, cred specialiștii, totul a fost cauzat de rigoarea „disciplinei arcane”. Această „disciplina arcana” interzicea credincioșilor să vorbească despre Sfânta Euharistie și despre ceea ce se petrece în Sfânta Liturghie, datorită Tainei, pe de o parte, dar și din cauza persecuției îndreptate împotriva creștinilor. (**Karl Christian Felmy**, De la Cina de Taină la Dumnezeiasca Liturghie a Bisericii Ortodoxe. Un comentariu istoric, traducere pr. prof. Ioan I. Ică, ed. 2, Ed. Deisis, Sibiu, 2008, pp. 61- 64)

Spuneam că forma Sfintei Liturghii a evoluat, dar s-a păstrat firul roșu. În această cronologie a dezvoltării vom putea afla două Liturghii, Liturghia Sfântului Iacob și Liturghia Sfântului Marcu, care vor influența pe cele pe care le cunoaștem astăzi. Liturghia Sfântului Iacob specifică zonei siriace, respectiv a Sfântului Marcu, specifică zonei Egiptului. Una din caracteristicile acestor liturghii era numărul de lecturi biblice, patru, iar o alta, anafora liturgică, rugăciunile premergătoare și din timpul epiclezei, (a momentului pogorării Duhului Sfânt asupra Darurilor și a prefacerii acestora).

În secolul al IV-lea și al V-lea, au fost puse în circulație Liturghiile ce poartă numele Sfinților Vasile cel Mare și Ioan Hrisostom.

3. Câte Liturghii cunoaștem în tradiția Ortodoxă ?

Căutând doar un răspuns simplu, fără să intrăm în toată istoria Sfintei Liturghii, vom putea spune că în zilele noastre, în Biserica Ortodoxă Română, sunt 3 Liturghii care se săvârșesc, Liturgia Sfântului Ioan Gură de Aur, Liturgia Sfântului Vasile cel Mare și Liturgia Sfântului Grigorie Dialogul. Mai putem pomeni în celelalte Biserici Ortodoxe și Liturghiile Sfântului Iacob și a Sfântului Marcu, dar acestea se săvârșesc foarte rar.

4. Ce Liturghie se săvârșește în Postul Sfințelor Pătimiri și cine a compus-o ?

Dat fiind faptul că vom avea o cateheză special dedicată Sfintei Liturghii a Darurilor Înainte Sfințite, vom spune doar atât că Liturgia de peste săptămână din Postul Mare îl are ca autor pe Sf. Grigore cel Mare, papă al Romei.

5. Ce este anaforaua liturgică?

Revenind acum la istoria Sfintei Liturghii, la evoluția ei de la forma simplă pe care am putut-o urmări din timpurile apostolice, până la complexitatea întâlnită în cel de-al patrulea veac, am dori să ne oprim câteva clipe la Anaforaua liturgică, cea care face diferența între Liturgia Sfântului Vasile și a Sfântului Ioan, dar și între acestea și celelalte Liturghii.

„Despre Anaforaua Sfântului Vasile, ca generalizată deja, menționau pe la anul 520 un oarecare diacon Petru, apoi Leonțiu de la Bizanț în 543 - numind-o „insuflată de Duhul Sfânt” - și în cele din urmă Canonul 32 al Sinodului Trulan (691), Sfântul Ioan Damaschin (+749) și Codexul Barberini, din secolul al VIII-lea”. (Ieromonah Petru Pruteanu, Liturgia Ortodoxă..., p.50)

Dar ce este **anaforaua**? Conform liturgiștilor ortodocși, dar nu numai, anaforaua s-ar deschide după formula liturgică „Să mulțumim Domnului!” și s-ar încheia cu Amin-ul! ecfonisului „Și ne dă nouă cu o gură și o inimă a mări și a cânta preacinstitul și de mare cuviință numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”(Pruteanu, 138). Cu alte cuvinte, este partea centrală a Liturghiei, unde avem cele mai importante rugăciuni și momentul prefacerii.

În ce privește anaforaua Sfântului Ioan Gură de Aur, vom lăsa liturgiștii să vorbească din nou:

„Cel mai probabil, atunci când Sfântul Ioan a ajuns arhiepiscop de Constantinopol, el a redactat într-o variantă nouă Anaforaua pe care o slujise ca preot la Antiohia și a introdus-o ca pe una secundară, alături de cea a Sfântului Vasile, care deja exista la Constantinopol. (În duminici și sărbători se săvârșea Liturghia Sfântului Vasile cel Mare, iar sâmbăta și în celelalte zile de rând - cea a Sfântului Ioan. De aici avem rânduiala de astăzi a Liturghiilor în Postul Mare pentru sâmbete și duminici). Totodată, „putem constata că Sfântul Ioan a urmărit în redactarea Anaforalei sale nu doar o formulare aparte, ci mai ales apărarea dogmei trinitare, prin combaterea unor erezii ale timpului său: cea a lui Arie, Macedonie, dar mai ales erezia lui Eunomie - și asta pentru că Anaforaua, la vremea aceea, se citea în auzul tuturor și era nu numai o rugăciune, ci o mărturisire de credință”.(Ieromonah Petru Pruteanu, Liturghia Ortodoxă..., p. 51).

Se pare că în secolele XI-XII, Liturghia Sf.Ioan a fost tradusă în latină și slavonă, dar, încă nu ocupa locul central, principală fiind cea a Sf. Vasile cel Mare.

Vă veți întreba de ce Liturghia nu a păstrat cu fidelitate forma pe care a avut-o în perioada apostolică? Orice lucru, pentru a-l înțelege cât de cât bine, e important să-l vedem în contextul istoric și cultural în care el a apărut. Sfânta Liturghie a rămas aproape 300 de ani la nivelul descris de sfinții apologeți dintr-o cauză simplă, persecuțiile. Pentru a săvârși Sfânta Liturghie, cum o facem astăzi, ar fi fost nevoie de pace. Imediat ce au dobândit libertatea și pacea, au pus în practică forța creatoare creștină și au scris, prin Sfinții Ioan Gură de Aur și Vasile cel Mare, dar și prin alți sfinți, liturghia pe care o avem și astăzi.

Sunt multe alte aspecte de ordin istoric pe care le-am putea atinge aici, dar spațiul nu ne permite. Duminicile următoare vom căuta să aprofundăm acest subiect, cu rezerva că totul stă sub imperiul timpului. Vom încheia printr-un cuvânt al Sfântului Ioan de Kronstadt: „Liturghia este pentru credincioși o pavăză și o ripostă în fața necontenitei dezamăgiri care domnește în lume; este sfințirea celor întinați prin căderea în păcat, îndreptare pentru cei căzuți în greșală, ajutor celor înfrânți, izgonire a duhului păcatului, revărsare a bunei-miresme a Duhului Sfânt”.(Sf.Ioan de Kronstadt, Liturghia - cerul pe pământ, trad.Boris Buzilă, Deisis, Sibiu, 2002, p. 162)

În cateheza viitoare vom vorbi despre Proscomidie, despre aducerea Darurilor la altar de către credincioși.

2. Proskomidia

Împărăția din firidă, cum avea să o numească Mitropolitul Bartolomeu Anania, este locul tainic din biserică unde preotul pregătește darurile pentru Sfânta Liturghie. Acest loc se numește proskomidiar sau prothesis.

De unde vine acest cuvânt? Din grecescul prothesis și înseamnă printre altele: „a scoate ceva la iveală, a da pe față o intenție; prefix, un adaos în față. Deducem din aceasta că proskomidia nu e altceva decât aducerea înainte, aducerea la altar a darurilor ce vor fi sfințite.

În această cateheză, vom încerca pe scurt să urmărim evoluția istorică, respectiv evoluția simbolică a rânduiei proskomidiei (Ieromonah Petru Pruteanu, Liturghia Ortodoxă...pp.63-65).

Urmând prezentării părintelui Petru Pruteanu vom încerca să punem în evidență principalele etape istorice de dezvoltare a practicii și modului de pregătire a Darurilor:

Secolele I și al II-lea

Deși în Occident se vehiculează ideea că darurile erau duse de către credincioși direct la altar, în Răsăritul ortodox se crede că, deși erau duse direct la altar, ele erau duse de către diaconi.(Ieromonah Petru Pruteanu, Liturghia Ortodoxă...p. 65)

Secolele al III-lea - al VI-lea

Atât în Răsărit cât și în Apus, pe lângă biserici au început să se construiască mici anexe cu scopul precis de a primi în ele Darurile euharistice. În Orient se numeau **pastoforion**, iar în Bizanț, în Constantinopol **skevofylakion**. Era totuși o diferență între cele două, întrucât în skevofylakion erau pregătite Darurile, dar erau depozitate și vasele sfințite, respectiv veșmintele, cărțile de cult și chiar Sfântul Mir, în plus era o clădire independentă de biserică (Ieromonah Petru Pruteanu, Liturghia Ortodoxă...p. 67).

Secolele al VII-lea - al IX-lea

Aproximativ în anii 601-650 s-a renunțat la pâinile normale, iar prescurile aveau o formă specifică, cu pecetea IIS, HR, NI, KA (adică Iisus Hristos Biruie). Acestea erau tăiate de către diaconi. Tot în acest secol apar primele mențiuni despre acoperămintele Sfintelor vase (Ieromonah Petru Pruteanu, Liturghia Ortodoxă...p.67).

În această perioadă vom vedea cum Proskomidia începe să capete valoare simbolică, reprezentând Jertfa Mântuitorului. De asemenea, trebuie să subliniem faptul că în această perioadă, cel puțin în Bizanț, capitala Imperiului, se slujea cu mai multe Sfinte Discuri, „cu câte o pâine pe fiecare dintre ele” și, bineînțeles mai multe potire pentru a putea să împărtășească mulțimile de credincioși (Ieromonah Petru Pruteanu, Liturgia Ortodoxă...p.68-69).

Secolele al XII-lea - al XIV-lea

„În această perioadă, exceptând marile biserici unde se mai mergea la skevofylakion, prothesis-ul începe să se facă chiar în Altar, într-o nișă sau pe o măsuță specială, locul însuși primind aceeași denumire de prothesis sau, mai rar, proskomidiar. De acum se va scoate un singur Agneț, respectiv miridele din toate celelalte prescuri. Vom reveni asupra simbolisticii acestora (Ieromonah Petru Pruteanu, Liturgia Ortodoxă...p.73).

Secolele al XIV-lea - al XV-lea

Începând cu această perioadă, vom putea observa că rânduiala constantinopolitană se impune pas cu pas. Așa cum precizează părintele Ene Braniște și ieromonahul Petru Pruteanu, chiar dacă primul Liturghier, al lui Macarie 1508, a fost tipărit, dinamica, evoluția Proskomidiei nu s-a oprit aici. În fapt nici astăzi nu avem un consens asupra acestei probleme în toate Bisericile Ortodoxe. Unele accentuează anumite aspecte mai mult decât altele. Totuși ceea ce le diferențiază, și merită să fie subliniat, este poziționarea față de rânduiala scoaterii miridelor pentru cele 9 cete. Diferența este înregistrată între tradiția greacă și cea rusească. Același părinte Petru Pruteanu ne spune următoarele: „grecii spun că și Îngerii au participat la lucrarea mântuitoare și răscumpărătoare a lui Hristos și că întreaga creație s-a sfințit prin Jertfa Sa, inclusiv Îngerii; rușii însă spun că Îngerii nu au beneficiat de roadele Jertfei lui Hristos și, mai mult decât atât, ei nefiind supuși păcatului, nu au avut nevoie de această jertfă și nici Hristos nu a venit pentru ei și nu S-a făcut Înger, ci om, ca pe om să-l îndumnezeiască. Observăm însă că, în decursul timpului, fiecare a rămas cu argumentele sale, iar Biserica Sobornicească nu a luat atitudine în această privință, considerând pomenirea sau nepomenirea Îngerilor drept o simplă practică liturgică locală. ”(Ieromonah Petru Pruteanu, Liturgia Ortodoxă...p.82)

Când ne referim la Proskomidiar nu putem omite Sfintele Vase, copia, lingurița, tămâia, obiecte ale cultului ortodox care au însemnătatea lor. În fapt, ce sunt Sfintele

Vase? Potirul și discul pe care le vedem la Vohodul Mare, adică în momentul în care preotul iese și rostește acea ectenie cu fața către credincioși, singura din Sfânta Liturghie de acest fel, - acelea sunt Sfinte Vase. Lor li se adaugă și alte obiecte, ca steluța, copia și lingurița, fiecare având istoria și simbolistica lor. De obicei, Sfintele Vase sunt confecționate din metal, adesea prețios, argint sau aur, sau suflate cu aceste metale. Unii ar putea considera o exagerare folosirea unor vase din metale prețioase, motiv pentru care am dori să ne oprim asupra poruncilor date de Dumnezeu la zidirea Templului. Acolo a comandat materialele cele mai bune. În casa Sa, în Biserica Sa, de ce n-am pune și noi la fel? Oare și-a schimbat Dumnezeu preferințele?

Acum, să le privim pe fiecare în parte, să vedem ce însemnătate au:

Potirul - este o cupă dintr-un metal semiprețios sau prețios, și „simbolizează vasul Patimilor, în care chinătorii au pus oțet și fiere și L-au adăpat cu buretele pe Hristos, când a strigat Mi-e sete”. De asemenea, simbolizează paharul pe care l-a binecuvântat la Cina cea de taină. (Pr.Stefanos Anagnostopoulos, Explicarea Dumnezeieștii Liturghii, trad.pr.Victor Manolache, Ed.Bizantină, București, 2005, p.31)

Discul - este asemănător un talger, unei tăvi din metal cu un diametru de aproximativ 15 cm. Părintele S.Anagnastopoulos ne spune că acesta simbolizează cerul, iar mitropolitul de vrednică pomenire Bartolomeu Anania al Clujului ne invită să vedem în el Cosmosul (Valeriu Anania, Cartea deschisă a Împărăției, Polirom, București, p.70)

Lingurița - ne amintește de cleștele cu cărbunele de foc pomenit de Sf.Prooroc Isaia 6, 6-8. Alții cred că lingurița simbolizează pe Sf.Duh prin care primim pe Fiul, iar după alții ar simboliza Mâna lui Dumnezeu care creează lumea.(Ieromonah Petru Pruteanu, Liturghia Ortodoxă...,p. 349)

Copia - este asemeni vârfului unei sulițe, ascuțit pe ambele laturi și simbolizând sulița cu care soldații l-au străpuns pe Mântuitorul Hristos.

Trebuie să știm că pe Sfântul Disc sunt așezate cu multă atenție bucățile/părțile pe care le extragem din prescură, după cum urmează:

Sfântul **Agneț** - acesta are un nume special pentru că simbolizează pe Mielul lui Dumnezeu. Este asemeni unui cub și pe fața principală are pecetea cu însemnele IIS, HR, NI, KA, care se traduce prin „Iisus Hristos învinge!”.

9 **părțile triunghiulare** - acestea sunt așezate lângă Agneț în stânga lui și reprezintă, după exegeza Mitropolitului Bartolomeu, 9 „ipostaze ale sfințeniei”.

Am omis să vă spun că pentru a săvârși Sfânta Proskomidie este nevoie în general de 5 prescuri sau de o prescură cu cel puțin 5 peceți.

Revenind, Proskomidia continuă și se intră în ceea ce numim „registru inferior”, adică partea ce se dezvoltă sub Sfântul Agneț. Acolo se așează **3 triunghiuri** care închipuie pe Episcopul locului, pe poporul binecredincios dimpreună cu ai săi conducători, respectiv pe ctitori/donatori.

Ultimul registru, aceasta dacă ne-am închipuit așezarea pe disc în imaginea a trei șiruri paralele, adică al treilea șir, îi simbolizează pe cei vii și pe cei morți care sunt pomeniți fiecare după al lor nume.

Această celebrare trebuie făcută de către preot cu multă umilință sufletească și cu pregătire prin rugăciune. Se spune că Sfântul Teodosie din Argos, după ce a slujit o singură dată Liturghia nu a mai îndrăznit să o slujească. I s-a întâmplat un fapt miraculos:

„Acest sfânt a slujit o singură dată în viața lui. În prima zi l-a făcut diacon, în a doua preot iar în a treia zi a slujit prima Liturghie. Când a ajuns la momentul împunerii Sfântului Agneț cu copia, s-a văzut pe sine ca soldat împungând cu o sulită ascuțită Trupul lui Hristos, și îndată a ieșit din coastă sânge și apă. Cine știe cu câtă spaimă și cutremur a pus în continuare vin și apă în Sfântul Potir! L-a cuprins așa o groază dumnezeiască, încât după ce a încheiat Sfânta Liturghie, n-a mai slujit niciodată”.(Pr.Stefanos Anagnostopoulos, Explicarea Dumnezeieștii Liturghii..., p. 32)

Și despre Proskomidie, am reușit să spunem doar câteva lucruri, sperăm cu folos, pentru cine dorește să aprofundeze, autorii citați, dar și alții, pot fi cercetați întrucât oferă o imagine completă asupra lucrurilor.

Acum vom încheia cu un cuvânt ce aparține tot Sfântului Ioan de Kronstadt: „Cu ce mare cinste l-a învrednicit Dumnezeu pe om, venind să se sălășluiască în el prin Sfintele Taine, umblând în el și cu el - într-un cuvânt - făcându-l templul Său însuflețit, după cum a spus Domnul: vom veni la el (la cel ce împlinește poruncile Lui) și vom face la el sălaş (Ioan 14, 23). Și totuși, oamenii care poartă numele de creștin rămân în mare parte insensibili față de această nemăsurată binefacere a lui Dumnezeu, necinstind templul lui Dumnezeu - trupul și sufletul lor - prin tot felul de păcate, patimi, poftă. O, nesimțirea, nebunia, și blestemul nostru! Universul cel atât

de măreț și de minunat alcătuit nu-L cuprinde pe Creatorul și Domnul Său și nu este vrednic să-L cuprindă, ca unul ce este material, în timp ce sufletul omului Îl cuprinde, se face mădular al Lui, se logodește cu El. Ce cinste, ce dumnezeiască vrednicie!”(Sf.Ioan de Kronstadt, Liturghia cerul pe pământ, p. 165)

În cateheza următoare vom vorbi despre Liturghia catehumenilor în Liturghiile Sfinților Ioan și Vasile.

3. Liturghia Sf. Ioan și a Sf. Vasile - Liturghia catehumenilor

Sufletul ne îndeamnă să începem această cateheză cu un gând din Sf. Ioan de Kronstadt: „Ce poate fi mai măreț, mai mișcător, mai de-viață-făcător pe pământ decât slujirea Liturghiei? Aici se închipuie și se săvârșește cea mai mare Taină a iubirii lui Dumnezeu față de neamul omenesc - unirea lui Dumnezeu cu oamenii prin întrupare, prin dumnezeiasca Sa învățătură, prin pătimire, moarte, îngropare și înviere - taina înnoirii și îndumnezeirii omenității, taina unirii oamenilor cu Dumnezeu prin întruparea, prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Lui.”(Sf. Ioan de Kronstadt, Liturghia cerul pe pământ, p. 160)

Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, respectiv a Sfântului Vasile datează din aceeași perioadă, din secolul al IV-lea. În vechime lucrurile erau puțin diferite de cele de acum, duminica și în sărbători, în bisericile răsăritene era celebrată Liturghia Sfântului Vasile, iar peste săptămână a Sfântului Ioan.

Faptul că în cele din urmă s-a impus a Sfântului Ioan poate fi explicat prin prisma anaforalei mai scurte decât a Sfântului Vasile. Ce este **anaforaua**? Termenul a mai fost întâlnit și într-o definiție scurtă și simplă, am putea spune că anaforaua este suita de rugăciuni de mulțumire și laudă aduse lui Dumnezeu ce preced momentul prefacerii pâinii și a vinului în Trupul și Sângele Domnului. Cu alte cuvinte rugăciunile ce se rostesc în taină în timpul cântărilor de la strană, „Cu vrednicie și cu dreptate...” „Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot...”, „Pe Tine Te laudăm...” constituie Anaforaua Sfintei Liturghii.

După cum am putut observa și în cateheza anterioară, Sfânta Liturghie are trei părți importante, dintre care doar două sunt accesibile credincioșilor: Proscomidia, Liturghia catehumenilor și Liturghia credincioșilor. Dacă ceea ce se petrece în Proscomidia, nu putem vedea din poziția de credincioși, Liturghia cuvântului și Liturghia euharistică pot fi urmărite până în cele mai mici detalii.

Acum vom medita asupra Liturghiei catehumenilor, căutând câteva din reperele istorice, dar și teologice în care aceasta este învăluită.

Ați observat că am folosit expresia de Liturghia catehumenilor. Aceasta își are originile în primele veacuri creștine când la această parte participa acea categorie de credincioși care nu erau încă botezați, ci erau în proces de educare creștină și care purtau numele de catehumeni. Cu alte cuvinte, în această secvență liturgică arhieriei,

preoții și diaconii aveau ca preocupare principală învățarea evanghelică a celor ce doreau să intre în Biserica lui Hristos.

Din ce era compusă această parte a liturghiei? La început erau foarte multe lecturi din Sfânta Scriptură, din Evanghelii, Faptele Apostolilor, Epistolele Pauline și din Vechiul Testament. Actualmente în Liturghia Sfântului Vasile și a Sfântului Ioan ne-am rezumat la două lecturi, ceea ce cunoaștem ca fiind Apostolul și Evanghelia. E adevărat, uneori se întâmplă, cu precădere în Postul Mare, să avem de citit două pericope evanghelice, respectiv două pasaje din Epistolele pauline.

Tot în primele veacuri creștine, credincioșii și preoții intrau în același timp în biserică pentru Sf.Liturghie. De atunci ne-a rămas expresia de Intrarea mică. Cum era posibil acest lucru și ce s-a întâmplat până la fixarea Liturghiei la nivelul pe care-l cunoaștem astăzi? După cum vă subliniam în cateheza a II-a, pentru câteva veacuri proscomidia a fost pregătită de diaconi, respectiv de către preoți într-o anexă a bisericii, numită **skevofylakion**, acolo era așezată și Sfânta Evanghelie, respectiv acolo erau hainele preoțești. Părintele P.Pruteanu, analizând scrierile de specialitate, ne spune că începând cu secolul al V-lea „procesiunea intrării (numită mai târziu „Intrarea mică” sau „Intrarea cu Evanghelia”) era însoțită de cântarea imnului „Sfinte Dumnezeule..”, timp în care credincioșii trebuiau să ia loc în biserică” (**Ieromonah Petru Pruteanu, Liturghia Ortodoxă...p. 91**). E important să știm că după așezarea proscomidiarului în incinta bisericii, în apropierea Altarului, această procesiune de intrare a credincioșilor și preoților a rămas doar la nivel de simbol. Când avem slujbă cu arhiepiscopul putem observa că el rămâne în mijlocul bisericii până la cântarea Fericirilor, când are loc vohodul (intrarea) mic cu Evanghelia.

Abia din secolul al XI-lea ceea ce cunoaștem noi drept antifoane au fost cântate în cadrul Sfintei Liturghii (pe atunci erau psalmii 91, 92 și 94), și, tot de atunci se pare că **Binecuvântarea mare** și **Ectenia mare** ocupau locul pe care-l ocupă acum. O evoluție însemnată a mai fost înregistrată în secolele al XIV-lea și al XV-lea.

Deosebit de importantă este înțelegerea începutului Sfintei Liturghii prin așa numita „Binecuvântare mare”. Formula este următoarea: „Binecuvântată este Împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!” Care este semnificația acestei formule? Asupra istoriei intrării ei în Sfânta Liturghie vom afla opinări diferite, dar, toate converg, când vine vorba de mărturisirea Sfintei Treimi.

În ce privește învățătura despre Sfânta Treime, O Ființă în Trei Ipostasuri, trebuie să ne înțelegem limitele și să căutăm pătrunderea ei prin rugăciune, nu prin rațiune. Vă voi relata o istorioară: „Această învățătură despre Sfânta Treime, Ființa neapropiată, neîmpărțită, Înșușirile ipostatice ale Persoanelor l-a preocupat zi și noapte pe egumenul unei mănăstiri. Într-o seară cu cerul înstelat și senin, obosit de studiu, râvnă și căutare, a ieșit din mănăstire să se plimbe, bucurându-se de liniștea nopții și zicând rugăciunea: „Doamne Iisuse Hristoase miluiește-mă pe mine păcătosul!” Mergând așa, s-a îndepărtat de mănăstire și, după aproximativ o jumătate de oră, a întâlnit o stână de oi. „Ce ciudat! și-a zis în sinea lui, avem lângă mănăstire o stână de oi și eu nu știam”! A luat aminte la ciobanul stânii care făcea ceva curios: ridica mâna către cer arătând aici și acolo, iar după aceea se apleca și scrijelea ceva pe pământ. Făcea aceasta de suficient timp și egumenul, curios, s-a apropiat și l-a întrebat:

- Omule al lui Dumnezeu, ce faci aici, noaptea?
- Părinte, eu număr stelele și scriu pe pământ câte am numărat. De aceea, ridic iar mâna, număr și iar scriu, iar la sfârșit fac adunarea.
- Măi omule binecuvântat, vrei să numeri stelele!? Dar sunt miliarde și miliarde, poți să reușești tu aceasta?
- Dar adevărurile lui Dumnezeu pe care tu le măsoari și le cauți pot fi măsurate? Le poate mintea ta cuprinde, părinte?

Și îndată ciobanul și stâna au dispărut din fața lui. Smerit și cu capul plecat, egumenul s-a întors la mănăstire zicând: Bine mi-a făcut! Bine mi-a făcut...!” (Pr. Stefanos Anagnostopoulos, Explicarea Dumnezeieștii Liturghii, trad. pr. Victor Manolache, Ed. Bizantină, București, 2005, p.47)

Cântarea pe care noi o cunoaștem drept „Sfinte Dumnezeule...”, în limbajul liturgic Trisaghion, a intrat în Liturghie undeva la începutul secolului al V-lea (deci, după 401), iar traducerea corectă, după spusele aceluiași liturgist Petru Pruteanu ar fi următoarea: „Sfânt este Dumnezeu, Sfânt și tare, Sfânt și fără de moarte; miluiește-ne pe noi. Urmând însă traducerea slavonă, românii au tradus substantivele la vocativ: Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi”. (Ieromonah Petru Pruteanu, Liturghia Ortodoxă... p. 96).

De asemenea, ceea ce cunoaștem drept „Ectenie mică” abia după secolul al X-lea intră în Liturghie, înainte folosindu-se expresia „Cu pace Domnului să ne rugăm”,

după care urma rugăciunea. Adăugarea acestor ectenii a „favorizat ca rugăciunile de pe lângă ectenii să nu mai fie citite cu voce tare, ci în taină”. (Ieromonah Petru Pruteanu, Liturghia Ortodoxă...p.100).

Rânduiala așezării rugăciunilor și a antifoanelor, așa cum le avem astăzi, datează din veacul al XII-lea.

Desigur, sunt încă multe elemente pe care ar trebui să le subliniem, însă spațiul unei cateheze nu ne va permite să fim compleți. Vom adăuga și faptul că această parte a Liturghiei se încheia în momentul concedierii catehumenilor prin formula liturgică: „Câți sunteți chemați ieșiți, cei chemați ieșiți, ca nimenea din cei chemați să nu rămână, câți suntem credincioși, iară și iară Domnului să ne rugăm!” Acesta era momentul când cei care nu primiseră Sfântul Botez erau nevoiți să iasă pentru că nu puteau participa la misterul Euharistic și nici nu puteau să se împărtășească. Cu adevărat, liturghia catehumenilor se încheia când preotul rostea cu voce înaltă: „Ca și aceștia împreună cu noi să slăvească preacinstitul și de mare cuviință numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor”. „Ușile, ușile cu înțelepciune să luăm aminte”!(Ieromonah Petru Pruteanu, Liturghia Ortodoxă...p. 112)

În cateheza următoare vom vorbi despre Liturghia Credincioșilor.

4. Liturghia Sf. Ioan și a Sf. Vasile - Liturghia credincioșilor

Liturghia credincioșilor poate fi împărțită pe mai multe secvențe, după cum urmează: partea introductivă, Vohodul Mare sau Ieșirea cu Cinstitele Daruri, Partea pregătitoare pentru săvârșirea Jertfei, Momentul central al Liturghiei: săvârșirea Jertfei (sfîntirea Darurilor), săvârșirea Tainei (Împărtășirea) și partea finală (Pr.Ene Braniște, Liturgica Specială, Basilica, București, pp.407-420).

Vom încerca, atât cât spațiul ne va permite să tratăm aceste părți componente.

Partea introductivă

Este compusă din câteva ectenii și din cântarea Heruvic. Aceasta este o cântare care a intrat în cult spre sfârșitul secolului al VI-lea „și întrucât tradiția liturgică de atunci nu admitea ca imnele nebiblice să fie cântate fără unele texte biblice, se pare că Herivicul a devenit refren la Psalmul 23”.(Ieromonah Petru Pruteanu, Liturghia Ortodoxă...p. 115). Cântarea este aceasta: „Noi care pe Heruvimi, cu taină închipuim și Făcătoarei de viață Treimi, întreit sfântă cântare aducem Ție. Toată grija cea lumească de la noi să o lepădăm”. Constatăm în această parte a Sfintei Liturghii o creștere a tensiunii duhovnicești, a adâncirii tainei. Întreaga adunare cântă și se roagă în timp ce preotul cădește pregătind intrarea cu Cinstitele Daruri spre a fi sfîntite. Intonând această cântare manifestăm dorința de a-L întâmpina pe Stăpânul, pe Împăratul precum Heruvimii. În același timp ne automotivăm să lăsăm la o parte „toată grija cea lumească”, problemele care îngreunează „aripile” sufletului trebuie părăsite, pentru că ceea ce urmează este deosebit de important, Aducerea Darurilor și pregătirea pentru Prefacerea Darurilor.

Vohodul mare

Acesta este momentul când preotul ia de la Proscomidar, Sfântul Potir și Sfântul Disc, acoperite cu veșminte speciale, iese prin ușa din Nord, Miazăzi, se oprește pe solee și intră prin Ușile Împărătești. Sfinții Gherman al Constantinopolului și Nicolae Cabasila văd în acest ritual închipuirea drumului făcut de Mântuitorul de la Intrarea în Ierusalim până la Răstignirea Sa pe Cruce. Pe de altă parte, teologi ca Teodor de Mopsuestia văd în această procesiune chiar alaiul funebru ce-l conduce la groapă pe Fiul lui Dumnezeu (Pr.prof.univ.dr.Ene Braniște, Liturgica Specială..., p. 408).

În acest sens simbolistica se accentuează, Proscomidarul închipuie mormântul, Sfântul Disc, patul pe care era pus trupul, iar preoții purtători ai Darurilor pe Iosif din

Arimateea și pe Nicodim. În fapt, această interpretare este susținută și de troparele pe care preotul le rostește la așezarea Darurilor pe Sfânta Masă: „Iosif cel cu bun chip, de pe lemn luând preacurat Trupul Tău, cu giulgiu curat înfășurându-l și cu miresme în mormânt nou îngropându-L L-a pus”; „În mormânt cu Trupul, în Iad cu sufletul ca un Dumnezeu, pe Tron împreună cu Tatăl și cu Duhul ești, toate umplându-le Cel ce ești necuprins”; „Ca un purtător de viață și mai înfrumusețat decât Raiul și decât toată camera împărătească și mai luminat s-a arătat Mormântul Tău, Hristoase Dumnezeul nostru”.

În momentul ieșirii cu Cinstitele Daruri, se fac cunoscutele pomeniri: „Pe Înaltpreasfințitul Arhiepiscopul și Mitropolitul nostru Andrei, pe Preasfințitul nostru Vasile să-i pomenească Domnul Dumnezeu întru împărăția Sa”; „Pe binecredinciosul popor român de pretutindenii...să-i pomenească Domnul Dumnezeu întru Împărăția Sa” și celelalte. Aceste pomeniri ne amintesc de momentul când tâlharul îi cere Mântuitorului „Pomenește-mă, Doamne, când vei veni întru împărăția Ta!”(Luca 23, 42).

De asemenea, Sfânta Masă simbolizează grădina unde se afla Mormântul Domnului, iar Sfântul Antimis, Mormântul însuși. Gestul așezării Cinstitelor Daruri pe Antimis simbolizează așezarea Mântuitorului în mormânt.

Pregătirea pentru săvârșirea Jertfei

Așa cum subliniază pr.prof. Ene Braniște, în această secvență vom putea constata trei trepte ce trebuie urcate pentru a ne bucura de Sfânta Jertfă: 1.Rugăciunea (Să plinim rugăciunea noastră Domnului...); 2.Să împlinim porunca iubiri (Să ne iubim unii pe alții ca într-un gând să mărturisim); 3.Să mărturisim credința cea adevărată (Rostim împreună Crezul)(Pr.prof.univ.dr.Ene Braniște, Liturgica Specială..., p. 410).

Fiecare etapă își are rădăcinile în textul Sfintei Scripturi:

„Să ne iubim unii pe alții” - Mântuitorul îi îndeamnă pe ucenicii Săi, în Ioan 13, 34; 15,12 „Poruncă nouă vă dau vouă: să vă iubiți unul pe altul”.

Rostirea Crezului e imperativul de a trăi în adevăr și de a mărturisi cu fidelitate adevărul. Cuvintele „Ușile, Ușile...”, înainte făceau referire la persoanele care păzeau ușile pentru a nu intra în biserică persoane nebotezate, astăzi ar putea fi interpretat într-o cheie duhovnicească și anume, ușile sufletului să le deschidem spre auzirea mărețelor cuvinte al Mărturisirii.

Nici mișcarea „aerului”, a acelei pânze ce stă pe spatele preotului în momentul ieșirii cu Cinstitele Daruri, nu este o mișcare întâmplătoare, ci ne aduce aminte de cutremurul ce s-a produs în momentul răstignirii.

Centrul Liturghiei Credincioșilor

Invitația pentru a intra în atmosfera Jertfei este făcută în mod ferm prin cuvintele „Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte, Sfânta Jertfă în pace a o aduce”! Această formulă inițiază un dialog între preot și credincioși de o profunzime aparte. „Milă, pace, jertfă de laudă!”, preotul: „Harul Domnului nostru Iisus Hristos, Dragostea lui Dumnezeu Tatăl și părtășia Sfântului Duh să fie cu voi cu toți!”, poporul: „Și cu duhul tău!”, preotul: „Sus să avem inimile!”, poporul: „Avem către Domnul!”, preotul: „Să-i mulțumim Domnului!”, poporul: „Cu vrednicie și cu dreptate este a ne închina Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, Treimii celei de o ființă și nedespărțite”. Credincioșii, conștienți de importanța momentului, caută să ofere și ei ca jertfă, ceea ce un suflet poate avea mai nobil: milă, ca expresie a iubirii, pace, ca rod al ascultării poruncilor Mântuitorului și jertfă de laudă, ca punere la picioarele Tronului Arhierelui veșnic, a celei mai înalte expresii de recunoștință a sufletului omenesc, a doxologiei, a laudei sincere și smerite lui Dumnezeu.

Urmează rugăciunile de mulțumire și intrăm în momentul de maximă intensitate, prefacerea Cinstitelor Daruri în Sfintele Daruri. Aici avem rostirea cuvintelor de instituire a Tainei Sfinte Euharistii, respectiv rugăciunea de invocare a Duhului Sfânt: „Doamne, Cel ce ai trimis pe Preasfântul Tău Duh în ceasul al 3-lea Apostolilor Tăi, pe Acesta Bunule, nu-L lua de la noi, ci Îl înnoiește întru noi, cei ce ne rugăm Ție”, iar poporul cântă cu evlavie „Pe Tine de laudăm, pe Tine bine Te cuvântăm, Ție îți mulțumim..”. În tot acest timp preotul rostește formulele de prefacere a pâinii și vinului în Trupul și Sângele Domnului. De la nivelul simbolului, ajungem acum la nivelul realului.

Rostirea rugăciunii Tatăl nostru

Un alt moment important este rostirea rugăciunii Tatăl nostru care de această dată are un înțeles aparte față de momentele când se află în șirul rugăciunilor începătoare. „Rostirea (cântarea) Rugăciunii domnești (Tatăl nostru...) cu puțin înainte de împărtășire, înseamnă că acum credincioșii îndrăznesc să se socotească fii ai lui Dumnezeu, să-L cheme ca pe Tatăl nostru al tuturor și să-L roage ca să ne dea nu numai „pâinea noastră cea de toate zilele”, ci și „pâinea cea cerească”, adică Trupul lui

Hristos, din care cel ce va gusta va fi viu în veci (Ioan 4, 48 s.u.) (Pr.prof.univ.dr.Ene Braniște, Liturgica Specială..., p. 416).

Acum ne aflăm efectiv în Taină. Credincioșii care s-au pregătit se apropie încet de Potir. Preotul în altar ridică Sfântul Agneț de pe disc și rostește: „Sfintele, sfinților!” Adică, „Cele Sfinte”, Trupul Domnului, pentru cei sfinți, iar poporul răspunde „Unul Sfânt, Unul Domn Iisus Hristos întru mărirea lui Dumnezeu Tatăl, Amin!”, recunoscând că nimeni nu este suficient de sfânt pentru a se putea apropia cu vrednicie de Hristos, doar El este Sfânt, dar prin mijlocirea Sa, ne apropiem, totuși.

Pe când, adunarea credincioșilor intonează priceasna, în Altar se petrec următoarele:

Preotul desface Sf.Agneț în patru bucăți, IS,HR,NI,KA. Aceasta ne amintește de frângerea de la Cina cea de Taină, dar mai ales de Răstignirea și Moartea Mântuitorului. Părticica IS este pusă prima în Potir, urmând să fie turnată peste ea apă caldă. Căldura, cum este numită apa caldă în limbajul liturgic, simbolizează prezența Duhului Sfânt, dar, totodată a vieții, întrucât sângele cald este semnul vieții, or noi ne împărtășim cu Trupul și Sângele Mântuitorului Înviat. E important să înțelegem că o dată așezate în Potir, bucățile NI și KA, „simbolizează Învierea Domnului, adică refacerea integrității sfintei Sale umanități, despărțită în două prin moarte.” (Pr.prof.univ.dr.Ene Braniște, Liturgica Specială..., p. 419).

Încheierea Sfintei Liturghii

Ultima parte a Sfintei Liturghii cuprinde tămâierea Sfintelor Daruri, ca semn al harului Duhului Sfânt dat Apostolilor după Înviere (Ioan 20,22); Ultima înălțare a Potirului „...totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor”, reprezentând ultima arătare a Mântuitorului dinainte de Înălțare, iar ducerea Darurilor la Proscomidiar, simbolizează chiar Înălțarea la ceruri a Domnului.

La final se împarte Anafură, care, după unii teologi, o simbolizează pe Maica Domnului care a rămas mult timp pe pământ după Înălțarea Domnului. Părintele Ene Braniște ne spune că „anafura se dă credincioșilor ca semn sau simbol de comuniune spirituală și de aceea se consumă numai pe nemâncate, ca si Sfânta Împărtășanie”, dar, atenție, să nu confundăm Anafura cu Sfânta Împărtășanie. Pâinea binecuvântată nu e același lucru cu Trupul și Sângele Domnului, dar pentru ambele trebuie pregătire trupească și sufletească.

După acest moment se face rugăciunea Amvonului, respectiv Otpustul, adică încheierea Sfintei Liturghii. Preotul se retrage în Proscomidiar pentru a consuma Sfintele Daruri care au rămas după împărtășirea credincioșilor. Meletie Sirigul în Tâlcuirea Sfintei Liturghii, spune următoarele: „Potrivirea Sfintelor, adică consumarea de către preot (sau diacon, dacă este) a Sfintelor Daruri rămase în potir preînchipuie gustarea fericirii depline la masa cerească, pe care Mântuitorul a făgăduit că o va lua împreună cu ucenicii și aleșii Săi întru Împărăția Sa: „Nu voi mai bea de acum din acest rod al viței până în ziua aceea când îl voi bea cu voi, nou, în împărăția Tatălui Meu” (Matei 26, 29).

În cateheza următoare vom vorbi despre Liturghia Darurilor.

5. Liturghia Darurilor înainte-sfințite

Care este originea și vechimea acestei Sfinte Liturghii?

E important să știm că încă din primele veacuri s-a pus problema compatibilității între zilele de post aspru, cum sunt cele prilejuite de Pătimirile Domnului, respectiv fastul și bucuria Sfinte Liturghii. Așa se face că în perioada 364-383, în Laodiceea (astăzi pe teritoriul Turciei, aproape de orașul Denizli), au fost date canoane pentru a nu se mai săvârși Sfânta Liturghie în zilele de peste săptămână în perioada Postului Mare. Cu toate acestea, erau mulți creștini dornici să se împărtășească pe parcursul săptămânii, nu doar sâmbăta și duminica. Această realitate a condus la conturarea a ceea ce noi cunoaștem ca Liturghia Darurilor Înainte Sfințite. În fapt, nu e altceva decât o unire între Vecernie și Liturghie. Diferența fundamentală, totuși, este dată de păstrarea Trupului și Sângelui Domnului, de la Liturghia de Duminică. În timpul Liturghiei Darurilor nu avem prefacere, nu avem epicleză, ci doar împărtășire. De la un capăt la altul al slujbei Hristos se află în chip real pe Sfântul Disc.

Sigur că totul a urmat un curs firesc. Încă de la început această Liturghie era săvârșită seara, după Vecernie chiar, când creștinii, care ajunau, puteau să se împărtășească. Cu timpul, așa cum ne spune pr.Ene Braniște, slujba a primit un anumit fast și a maturizat o rânduială.

Cine este autorul?

În ce privește autorul ei, discuțiile sunt încă nefinalizate. Mult timp această Liturghie a fost atribuită Sfântului Iacob, ruda Domnului sau Sfântului Marcu, alții au atribuit-o lui Epifanie episcopul Salaminei iar alții, lui Gherman al Constantinopolului.

Abia din secolul al XII-lea manuscrisele vorbesc despre un autor în persoana Sfântului Grigore Dialogul, Papă al Romei la finele secolului VI. Se știe că el a petrecut un timp la Constantinopol și e foarte posibil ca tradiția liturgică a vremii să-l fi influențat. Totuși, în ultimul timp, din ce în ce mai puțini liturghiști recunosc autenticitatea autorului. Toți sunt de acord asupra faptului că și această Liturghie este rodul mai multor autori, clerici și laici, după cum subliniază părintele Braniște: „Suntem deci mai aproape de adevărul istoric dacă socotim că și Liturghia Darurilor înainte sfințite, ca și celelalte două - puse prin tradiție sub numele Sfântului

Ioan Gură de Aur și Vasile cel Mare -, nu trebuie privite ca opera unui singur autor, ci ca opera colectivă și anonimă a Bisericii Ortodoxe, adică a multor generații de clerici, monahi și simpli credincioși, formată și răspândită încetul cu încetul, până la generalizarea și consfințirea ei definitivă de către Biserică, și pusă apoi, după uzul general, sub numele unuia dintre cei mai iluștri ierarhi ai creștinătății din epoca veche”. (Pr.prof.univ.dr.Ene Braniște, Liturgica Specială..., p.427)

Când se săvârșește?

Slujba aceasta a fost gândită să fie săvârșită seara. Fiind unită cu Vecernia, timpul acesteia a fost timpul Vecerniei și chiar mai târziu, dar cu timpul s-a ajuns, mai ales în bisericile parohiale să fie slujită dimineața pe parcursul Postului Mare. Cea mai potrivită perioadă, care să respecte și logica ajunului, este slujirea după masa.

Care este rânduiala acesteia?

Acum, câteva cuvinte despre rânduiala acestei slujbe. Întrucât această Liturghie nu are prevăzută pregătirea Darurilor la Proscomidiar, nici momentul Prefacerii, al Epiclezei, preotul trebuie să fie atent și să-și scoată Agneț special pentru momentul când va săvârși Liturghia Darurilor. În fapt, titulatura de Liturghia Darurilor este dată de faptul că Darurile au fost deja sfințite la Liturghia de duminică. Dacă preotul va sluji, de exemplu, luni, miercuri și vineri, duminică dinainte va trebuie să scoată, pe lângă Agnețul duminicii, încă trei.

În această Liturghie totul stă sub semnul sobrietății impus de Postul Pătimirilor. Vom observa că preotul, când se pregătește pentru începerea Liturghiei, rostește rugăciunea Sfântului Efrem Sirul, specifică Postului Mare, „Doamne și Stăpânul vieții mele, duhul trândăviei...”, după care trece pe la icoanele de la Iconostas, dar nu rostește troparele obișnuite. Totodată, când se îmbracă cu veșmintele nu rostește nicio rugăciune, decât „Domnului să ne rugăm!”.

Ca celelalte Liturghii și aceasta este deschisă de binecuvântarea: „Binecuvântată este Împărăția Tatălui și a Fiului...”. Ceea ce urmează este prima parte din Vecernie, plus Cătisma a XVIII (Psalmii 119-133) și ecteniile ce se impun.

În tot acest timp în altar preotul pregătește Sfintele Vase, respectiv așează Sfântul Agneț pe Sfântul Disc, la timpul potrivit Discul e dus la Proscomidiar, iar acolo preotul pune în Sfântul Potir Vin și Apă. Un alt moment important este citirea Paremiilor, acele texte culese special din Vechiul Testament, cu precădere din

Facerea, Ieșirea, Pildele și Iov. Spre deosebire de celelalte Liturghii, doar în sărbători se citește Apostol și Evanghelie, în rest singurele lecturi rămân paremiile.

Tot un element de noutate, este dat de momentul împărtășirii preotului, dacă acesta este singur: „Dacă preotul slujește singur (fără diacon), atunci el nu gustă acum din sfântul potir, ci rămâne să facă aceasta numai atunci când potrivește (consumă) Sfintele, la sfârșitul Liturghiei” (Pr.prof.univ.dr.Ene Braniște, Liturgica Specială..., p.436)

Vom observa, de asemena că și mai departe avem elemente de specificitate față de celelalte Liturghii, dar nu vom insista acum.

Cum se explică rânduiala acestei Liturghii?

Concentrarea noastră, în această Liturghie ar trebui să cadă pe două elemente deosebit de importante: asceza și lumina. În acest sens avem cântările și formulele „Lumină lină a sfintei slave...” „Lumina lui Hristos, luminează tuturor!”

Ceea ce se numește „ritul luminii”, ieșirea preotului cu lumina în mână, aprinsă de la candela principală de pe altar, are un mesaj teologic deosebit: Hristos este Cel care dă lumină tuturor celor ce se apropie de El. Mântuitorul este Lumina și Cel care luminează, așa cum apare și în Crez: „Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Născut, nu făcut”. Desigur, efectul, trebuie să recunoaștem, și nivel senzorial, este cu totul altul dacă acest ritual este săvârșit seara, în vremea Vecerniei, decât dimineața, motiv pentru care ar fi folositor să facem sacrificiul de a oficia Sfânta Liturghie la ceas de seară (Pr.prof.univ.dr.Ene Braniște, Liturgica Specială...pp.424-438).

Și în acest caz, ca în toate cele întâlnite în catehezele precedente, ar putea fi analizat în amănunt, dar, ne vom opri cu aceste gânduri.

Asceza ajută la pocăință, iar pocăința adevărată lasă Lumina să pătrundă în fiecare dintre noi. Să postim și să ne bucurăm de Liturghia pe care părinții ne-au lăsat-o moștenire.

În întâlnirea viitoare vom încheia acest program catehetic printr-o cateheză despre Sfânta Împărtășanie.

6.Sfânta Euharistie

Cu ajutorul Bunului Dumnezeu, astăzi vom vorbi despre Sfânta Împărtășanie.

Mântuitorul a vorbit deschis despre această taină înainte de instituirea ei. La Sfântul Evanghelist Ioan, cap.6, ne vorbește despre „Hristos, pâinea vieții”. Cât de greu le-a fost ucenicilor să înțeleagă, dar mulțimilor? O parte din cei care erau de față l-au părăsit, iar ucenicii au exclamat: „Greu este cuvântul acesta! Cine poate să-l asculte?” (In.6, 60).

Despre ce era vorba? Ce le-a spus Iisus încât au fost atât de speriați? Ce nu putea fi înțeles?

Foarte direct spus, ceea ce și astăzi este greu de înțeles. În cuvântarea euharistică Mântuitorul le-a spus celor ce-l înconjurau următoarele: „Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veți mânca **trupul Fiului Omului** și nu veți bea **sângele Lui**, nu veți avea **viață** în voi. **Cel ce mănâncă** trupul Meu **și bea sângele Meu** are **viață veșnică**, și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi. Trupul este adevărată mâncare și sângele Meu, adevărată băutură. **Cel ce mănâncă** trupul Meu și bea sângele Meu **rămâne întru Mine și Eu întru el**. Precum M-a trimis pe Mine Tatăl cel viu și eu viez pentru Tatăl, și cel ce Mă mănâncă pe Mine **va trăi prin Mine**. Aceasta este **pâinea care s-a pogorât din cer**, nu precum au mâncat părinții voștri **mana** și au murit. **Cel ce mănâncă această pâine va trăi în veac**.(In. 6, 53-59).

Mulți au înțeles cuvintele Mântuitorului *ad litteram*, s-au speriat și au plecat. Hristos Domnul a vrut să ne transmită în schimb ceva ce nu a putut nimeni până la El. Ne-a oferit posibilitatea de a fi (El) în noi și noi în El. Dar să revenim asupra textului din Ioan.

Textul acesta nu poate fi văzut singur, nici nu poate fi izolat de alte texte în care tema este aceeași. Cel mai important este să-l corelăm cu evangheliștii sinoptici, dintre care vom exemplifica pasajul din Sfântul Marcu 14, 22-24: „Și, mâncând ei, a luat Iisus pâine și binecuvântând, a frânt și le-a dat lor și a zis: Luați, **mâncați**, acesta este **Trupul Meu**. Și luând paharul, mulțumind, le-a dat și au băut din el toți. Și a zis lor: Acesta este **Sângele Meu**, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă.” Acesta este textul de fundamentare al Euharistiei,

acum, în momentele rostirii acestor cuvinte Mântuitorul a inaugurat Sfânta Liturghie.

De ce avem atât de multă nevoie de acest text? Pentru că prin intermediul lui putem înțelege că Mântuitorul nu dorește să ne șocheze. Consumarea Lui, prin împărtășanie, este mult mai ușoară sub forma pâinii și a vinului. Ceea ce trebuie să credem este că Iisus este prezent în mod real în pâine și vin, că pâinea și vinul sunt Trupul și Sângele Lui.

Este extrem de important să credem acest lucru, întrucât, în mod contrar, „nu vom avea viață în noi” (In. 6, 56).

Cuvântul euharistie își are originea în limba greacă și înseamnă mulțumire. Euharistia mai este cunoscută și sub numele de Cina Domnului, Taina Trupului și a Sângelui, Împărtășanie, Jerfa fără de Sânge.

Încă de la început ea a fost centrul cultului creștin. Liturghiile pe care noi le moștenim s-au construit în jurul ei, arhitectura lor e una euharistică. Nimeni nu avea acces la Trupul și Sângele Domnului dacă mai înainte nu era botezat și *miruns*.

Trebuie să știm că în primele veacuri se împărtășea întreaga comunitate de creștini, că a nu te împărtăși era o privațiune. Doar cei cu păcate extrem de grele nu se apropiau de potir. Cu timpul rigoarea euharistică a scăzut, mai bine spus zelul și fuga după Hristos s-au diminuat. Comunitățile de creștini s-au rezumat la a participa la Sfânta Liturghie, pasiv, neimplicați real. Pe fondul acesta a apărut „anafura”, care nu înlocuiește, și trebuie să știm acest lucru, nicidecum Euharistia. Este o formă de confirmare a prezenței noastre la comunitatea parohială, este gustarea dintr-o pâine binecuvântată, care, repet, nu are valoare euharistică.

Din cele expuse până acum ne-am făcut o imagine mai mult sau mai puțin completă asupra Sfintei Euharistii. Am observat câteva din textele de fundamentare, unde Mântuitorul vorbește explicit despre Trupul și Sângele Său, despre valoarea lor mântuitoarea, despre „intrarea în Împărăție” când ne împărtășim. Acum vom căuta și câteva texte patristice pentru a ne lămuri asupra valorii extraordinare a acestei Taine, asupra efectelor pe care le poate avea asupra celor care se împărtășesc „cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste”.

Sfântul Nicolae Cabasila spune că: „După ungerea cu Sfântul Mir ne apropiem de Sfânta Masă, piscul cel mai înalt al vieții duhovnicești, la care dacă am ajuns odată, nimic nu mai lipsește ca să dobândim fericirea cea dorită. Pentru că aici nu mai e vorba de a ne face părtași morții, îngropării sau unei vieți mai bune, ci e vorba de chiar dobândirea Celui înviat. De acum nu mai primim darurile Duhului Sfânt, oricât de bogate ar fi ele, ci pe Însuși Vistiernicul acestor daruri, comoara întru care încapă toată bogăția darurilor”.

Cu privire la prefacere, Sfântul Chiril al Ierusalimului, pe un ton oarecum muștrător ne întreabă: „Altă dată Hristos în Cana Galileii a prefăcut la un semn al Său apa în vin. Nu este oare vrednică de credință și prefacerea vinului în sânge? A fost chemat la nuntă lumească, și a săvârșit această minune de nespus. Oare nu cu mult mai mult se va mărturisi că a dăruit nuntașilor spre desfătare trupul și sângele lui”. În timp ce Sfântul Ambrozie al Milanului, simțind îndoiala celor care văd pâine în loc de carne și vin în loc de sânge, ne atenționează: „Poate vei spune: Eu văd altceva; ce tot îmi spui că primesc Trupul lui Hristos? Încă și aceasta ne-a rămas s-o mai dovedim. Cât de multe exemple să folosim pentru aceasta? Să dovedim că nu este ceea ce natura a alcătuit, ci ceea ce binecuvântarea (Domnului) a sfințit și că mai mare este puterea binecuvântării decât a naturii, pentru că prin binecuvântare natura însăși se schimbă”.

Euharistia este „intrarea în Împărăție”. A fost instituită de Mântuitorul Iisus Hristos ca medicament pentru veșnicie. Trupul și Sângele Domnului sunt condiție pentru moștenirea vieții veșnice.

Cu ce am putea asocia această minune? Credem că nu are echivalent decât în viața duhovnicească. Dacă prin păcat murim, ne degradăm, prin Euharistie ne înprospătăm sângele și trupul, ne luăm merinde pentru Eternitate.

Împărtășania e salvarea omului modern. Fără ea nu va putea să-și găsească drumul către echilibrul interior. **Cei care nu-l vor căuta pe Dumnezeu în Euharistie, îl vor dobândi pe cel necurat gustând din „euharistia” lui.** În acest sens sunt lămuritoare cuvintele Sfântului Chiril al Ierusalimului: „Căci, după cum pâinea și vinul Euharistiei, înainte de invocarea Sfintei Treimi, sunt simplă pâine și vin, dar, după invocare, pâinea ajunge trup al lui Hristos, iar

vinul, sânge al lui Hristos, în același chip mâncărurile din trufia lui Satan sunt, prin natura lor, simple mâncăruri, dar se spurcă prin invocarea demonilor”.

Amin!